

การกวาดยา

การกวาดยา เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของวิธีการรักษาโรคเด็ก ของภูมิปัญญาไทย ด้วยเหตุว่ายาไทยรสไม่อร่อย ทำให้เด็กกินยาก อีกทั้งหากเป็นเด็กเล็กกินยาเองยังไม่ได้จำเป็นต้องพามาเข้าสู่ร่างกายด้วยการกวาด โรคที่มักเกิดในเด็กมีอยู่หลายระบบ เช่น เป็นโรคในระบบทางเดินหายใจ ระบบทางเดินอาหาร ระบบผิวหนัง อาการที่แสดงให้เห็น เช่น ท้องอืดเฟ้อ ท้องเสีย ท้องผูก ลื่นเป็นฝ้า ละออง แผลในปาก กระพุ้งแก้ม ตุ่ม ผื่นคัน หวัด ไอ มีเสมหะ อาการเหล่านี้ทางการแพทย์แผนไทยและชาวบ้านทั่วไปทราบกันดีว่าอยู่ในกลุ่มโรค ซาง หละ ละออง เป็นต้น ซึ่งโรคเป็นโรคพื้นๆ ที่คนในครอบครัวชุมชนดูแลกันเองในเบื้องต้นได้

ในอดีต พ่อแม่ผู้ปกครองจะเป็นผู้กวาดยาให้ เวลาที่กวาดยาก็จะสังเกตภายในปากเด็ก ว่ามีแผล หนอง มีความร้อน ความเย็น เปียก เหนียวแห้ง เป็นเม็ดเล็ก เม็ดใหญ่ จำนวนเม็ดมากน้อย โดยสัมผัสจากนิ้วที่ใช้กวาดยา ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีประสบการณ์มีความเชื่อมั่นที่จะดูแลลูกในเบื้องต้นเวลาเจ็บป่วย และถ่ายทอดกันรุ่นสู่รุ่น จนเป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพแบบไทยถึงปัจจุบัน

วันนี้ หากท่านเป็นคนหนึ่งที่มีบุตรหลานอยู่ในบ้าน ลองมีเรียนรู้วิธีการกวาดยาเด็กที่ถูกต้อง ปลอดภัย และเหมาะสมกับยุคสมัยกัน ซึ่งสามารถทำได้ง่ายไม่ยุ่งยาก โดยมีองค์ประกอบ คือ ยาที่ใช้กวาด วิธีการกวาดยา ตัวเด็ก และผู้กวาดยา

ยาที่ใช้ในการกวาดยา

ยาสามัญประจำบ้านหลายตำรับที่มีขายตามร้านขายยาทั่วไปและมีสรรพคุณตามโรคและอาการที่เด็กเป็นบ่อยๆ เช่น

- ยาเหลืองปิดสมุทร ใช้ในกรณีเด็กท้องเสีย
- ยาอัมฤควาที ใช้ในกรณีที่เด็กไอ มีเสมหะ
- ยาตรีหอม ใช้ในกรณีที่เด็กมีไข้ ท้องผูก
- ยามหานิลแห่งทอง ใช้ในกรณีเด็กปากเปื่อย ตัวร้อน
- ยาแสงหมึก ใช้ในกรณีเด็กเป็นฝ้า ละออง
- ยาประสะกะเพรา ใช้ในกรณีเด็กแพ้อากาศ มีน้ำมูก

นอกจากนี้ยังมียาอีกมากมายหลายตำรับที่เป็นยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (ในฉลากยาจะระบุว่า ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ) แต่มีชื่อการค้าต่างไปจากนี้ และสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการใช้ยาไทยคือต้องใช้น้ำกระสายเพื่อนำมาละลายยาและตรงกับโรคที่เป็นได้มากขึ้น ซึ่งการใช้น้ำกระสายยามีหลักการดังนี้

อาการไอ มีเสมหะ น้ำกระสาย ใช้น้ำมะนาว แทรกเกลือ เป็นต้น

อาการไข้ น้ำกระสาย ใช้น้ำดอกไม้มเทศ เป็นต้น

อาการลื่น ปากเป็นแผล น้ำกระสาย ใช้เบญจกานี เป็นต้น

ถ้าไม่มีน้ำกระสายที่กล่าวมา ใช้น้ำต้มสุกเป็นกระสายแทนได้ทุกกรณี

การเตรียมยา

1. เช็ดภาชนะที่ผสมยาให้สะอาดด้วยแอลกอฮอล์หรือเหล้าปล่อยให้แห้ง
2. ผสมยาโดยใช้ปริมาณยาตามขนาดการใช้ในแต่ละตำรับ โดยใช้น้ำกระสายยาคลุกเคล้าพอให้ยาเป็นเนื้อเดียวกันไม่ให้เหลว หรือร่วนเกินไป พอให้ป้ายแล้วติดมือ

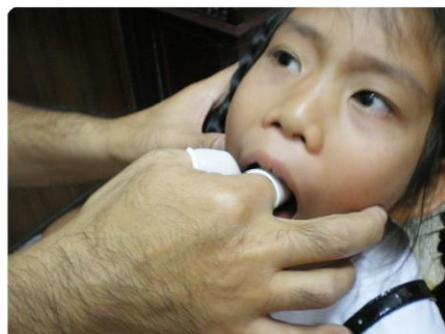
อุปกรณ์ในการกวาดยา

1. ถุงมือ หรืออาจจะเป็นถุงนิ้วมือใส่เฉพาะนิ้วที่จะป้ายยาสำหรับกวาด เพื่อความสะอาดป้องกันเล็บบาดหรือครูดภายในปากเด็ก และป้องกันโรคที่อาจจะติดต่อหากเกิดแผล
2. นิ้วมือของหมอผู้กวาดยา โดยมากใช้นิ้วชี้กับนิ้วก้อย แล้วแต่ขนาดของทารกและเด็ก ถ้าเป็นเด็กโตก็ต้องใช้นิ้วกลางจึงต้องใช้นิ้วชี้ ถ้าเป็นเด็กเล็ก หรือทารก การใช้นิ้วก้อยลงจึงใช้นิ้วก้อย โดยตัดเล็บให้สั้นและล้างมือด้วยน้ำสบู่ให้สะอาด

ตำแหน่งที่กวาดยา

เป็นตำแหน่งที่ผู้กวาดยาต้องการให้ยาถูกหรืออยู่ติดบริเวณนั้น มักเป็นโคนลิ้น เพื่อให้เด็กกลืนยาเข้าไปหลังการกวาดยา และบริเวณที่มีอาการของโรคปรากฏ ให้สังเกตเห็นได้โดยการดูและสัมผัสโดยปลายนิ้ว

ข้อปฏิบัติในการกวาดยา

สำหรับเด็ก

1. งดอาหาร น้ำ นม ข้าว ขนมก่อนกวาดยาประมาณ 20 – 30 นาที เพื่อป้องกันเด็กอาเจียน
2. ควรปลุกเด็กให้ตื่นก่อนกวาดยา ถ้าเด็กหลับจะจุ่มปากและเอาลิ้นดันเพดานไว้ ทำให้กวาดยาไม่ได้
3. จับเด็กนอนหงาย บนตักผู้อุ้ม พร้อมจับมือทั้งสองข้างให้แนบแน่นกับลำตัวของเด็ก ป้องกันทารกหรือเด็กปิดมือผู้กวาดยา
4. หลังจากกวาดยาแล้วให้อุ้มอยู่ในท่าเฉียงเอาศีรษะขึ้น 45 องศา จนกว่าเด็กจะกลืนยาหมด แต่ถ้าเด็กอาเจียน ให้ค่อย ๆ ยกศีรษะขึ้น สิ่งที่อาเจียนออกมาจะได้ไหลสะดวกไม่สำลักเข้าหลอดลม
5. หลังจากกวาดแล้ว ควรงดอาหารและน้ำ 5 นาที เพื่อให้ยาออกฤทธิ์ได้ดีขึ้น

สำหรับผู้กวาดยา

ก่อนที่จะกวาดยาต้องพูดให้เด็กเข้าใจเพื่อให้เด็กร่วมมือในการกวาดยา และไม่ต่อต้านซึ่งจะช่วยให้เด็กไม่กลัวการกวาดยา

1. ทำความสะอาดมือ นิ้วมือ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ให้สะอาด
 2. นำยาที่เตรียมไว้ป้ายที่ปลายนิ้วชี้ หรือนิ้วก้อย ตามขนาดยาที่จะใช้ และการกวาดยาจะกวาดเพียงครั้งเดียวจะไม่กวาดใหม่ ดังนั้นจึงต้องใช้ยาเพียงพอสำหรับการกวาด 1 ครั้ง
 3. แฝงปากเด็กโดยใช้นิ้วแม่มือข้างที่ใช้กวาด กดลงที่ฟันหรือเหงือกกลางของเด็ก
 4. มืออีกข้าง ใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้จับที่หน้าเด็กใช้นิ้วทั้งสองอยู่ระหว่างแก้มเด็กทั้ง 2 ข้าง พร้อมกับประคองศีรษะเด็กให้นอนหงายขึ้นตรงๆ
 5. เมื่อเด็กอ้าปากออก ก็สอดนิ้ว เข้าไปในลำคอเด็ก โดยป้ายยาลงบริเวณโคนลิ้นเบา ๆ พอให้ยาติดอยู่ที่บริเวณโคนลิ้นแล้วค่อย ๆ ดึงนิ้วออกพร้อมทั้งปล่อยหัวแม่มือที่กดอยู่ที่ฟันล่างหรือเหงือกออก
- เมื่อกวาดยาเสร็จแล้วควรพูดปลอบใจ และชมเด็กเพื่อให้เด็กมีกำลังใจและไม่ร้องไห้ การกวาดยาควรกวาดยวันละ 1 ครั้ง ในตอนเย็น ถ้าอาการไม่มากให้กวาดวันเว้นวัน

การป้องกันการถูกเด็กกัดมือขณะที่กวาดยา

1. ควรรีบกวาดขณะที่เด็กกำลังร้องหรืออ้าปาก
2. นิ้วหัวแม่มือข้างที่กวาดให้กดพื้นล่างของเด็กไว้ห้ามปล่อย จนกว่าจะกวาดยาเสร็จ
3. ขณะกวาดยาพยายามจับศรีษะและมือเด็กให้อยู่กับที่นิ่งๆ
4. หากเด็กกัดนิ้วแรงมาก จนรับแรงกดไม่ไหวให้รีบเอานิ้วออกโดยเร็ว

อ้างอิงข้อมูลจาก : หนังสือภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยไทยใกล้ตัว

จัดทำโดย : กลุ่มงานวิชาการเภสัชกรรมแผนไทย สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

